

RAPPORTAGE VONDSTMELDING Grobbendonk, Wijngaardstraat

I. Verslaggever:

SOFIE DEBRUYNE

Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)

Koning Albert II-laan 19 bus 5

1210 Brussel

telefoon: 02-481 80 41

GSM: 0473-96 70 71

e-mail: sofie.debruyne@rwo.vlaanderen.be

functie: erfgoedonderzoeker archeologie

Met dank aan Geert Vynckier (VIOE) voor advies bij de determinatie van het aardewerk, Johan Van Heesch (Munt- en Penningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek van België) voor de identificatie van de munten, Marit Vandenbruaene (VIOE) en Anton Ervynck (VIOE) voor de analyse van de crematieresten, Hans Denis (VIOE) voor de foto's van de vondsten, Marc Van Meenen (VIOE) voor de tekening van de aardewerken kom, en Ansje Cools (VIOE) en Frans De Buyser (VIOE) voor het conservatiewerk.

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Grobbendonk

Deelgemeenten(n): -

Coördinaten: X: 176001.91, Y: 209667.98

Kadastergegevens: afdeling 1, sectie B, perceel 214A2

Adres: Wijngaardstraat 7C

Toponiem(en): Hoogveld

Naam van de site: Wijngaardstraat

Algemene beschrijving:

Het perceel 214A2 is nooit eerder onderzocht geweest, maar het aantreffen van archeologische resten was niet geheel onverwacht. Het terrein ligt immers aan de oostelijke rand van de Romeinse vicus van Grobbendonk. Op deze site gebeurde in de periode 1962 tot 1970 kleinschalig onderzoek door de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek, en Archeogro. In de jaren 1971-73 en 1977 vonden grootschalige opgravingen plaats, uitgevoerd door de Nationale Dienst voor Opgravingen (NDO). (De Boe 1977; De Boe 1978; De Boe 1986; De Maeyer 1966; Thoen 1968)

III. Archeologische nota

Het perceel 214A2 is verkaveld in drie loten. Tijdens het uitgraven van een bouwput op lot 3 (Wijngaardstraat 7C) kwamen op 9 juni 2009 grondsporen en vondstmateriaal uit de Romeinse tijd aan het licht. Hierop verleende het Agentschap R-O Vlaanderen aan Sofie Debruyne, erfgoedonderzoeker bij het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed

(VIOE), een machtiging tot het uitvoeren van een archeologische opgraving (dossiernummer 2009/183). Het onderzoek vond plaats van 10 juni 2009 tot en met 23 juni 2009. Sofie Debruyne had de leiding over het terreinwerk. Zij kreeg hierbij assistentie van Marc Saeys, M'hamed Bouzakoura, Alessandro Di Domenico, Frans Van Den Heuvel en Rica Annaert (allen VIOE). Topograaf Johan Van Laecke (VIOE) kwam ter plaatse om een meetsysteem uit te zetten.

De bouwput werd door een graafmachine van de aannemer uitgegraven tot op de C-horizont, tevens het archeologisch relevante niveau. Vervolgens werden de bouwwerkzaamheden opgeschort tot het archeologisch onderzoek afgerond was. Het archeologisch team kreeg de tijd om het vlak met de schop te schaven, en het in te tekenen en te fotograferen.

Sporen:

Het archeologisch niveau was rijk aan grondsporen, 33 in totaal. Hun ligging en interpretatie zijn weergegeven op fig. 3 en in tabel 1, de doorsnedes op de figuren 4 tot en met 7. Alle sporen werden gecoupeerd, met uitzondering van de sporen 1, 2 en 3, waarvoor de aannemer geen toestemming gaf, omdat het grote zones betrof (fig. 10-11), waarvan gutsboringen aantoonde dat ze nog minstens 70cm dieper waren dan de bodem van de bouwput. Ook spoor 28 werd niet onderzocht, omdat het deels buiten de bouwput lag. Van de niet gecoupeerde sporen blijft de interpretatie onduidelijk. Het is mogelijk dat het één of meerdere zeer grote kuilen of waterputten zijn. De overige grondsporen waren voornamelijk paalkuilen en kleine kuilen. Daarnaast kwamen ook een mogelijke haardplaats (spoor 4, fig. 12), een smalle greppel (spoor 5, fig. 13), een kringgreppel (spoor 6, fig. 14) en een crematiegraf (spoor 7, fig. 15) aan het licht. Door de kleinschalige en onvolledige afwerking van de opgraving blijft onduidelijk in hoeverre de archeologische sporen met elkaar in verband staan en wat hun precieze functie was.

Vondstmateriaal:

Tabel 2 bevat een overzicht van het verzamelde vondstmateriaal. De grootste groep is het aardewerk, waartoe ook ceramisch bouwmateriaal (dakpannen) gerekend wordt. Hieronder vermelden we het minimum aantal exemplaren van de herkenbare vormen.

- terra sigillata: 1 Dragendorff 18 of 31, 3 Dragendorff 27, 2 Dragendorff 33, 1 Dragendorff 37, 1 Dragendorff 40, 2 Dragendorff 45, 1 ostrakon (verbrand fragment van Curle 21, fig. 17)
- terra rubra: 5 bekens
- geverfd: 1 beker, 1 jachtbeker, 1 bord, 2 Niederbieber 32
- gladwandig: 10 borden, 4 kruiken, 1 beker
- ruwwandig: 1 honingpot, 7 deksels, 10 borden, 5 kommen, 1 kruik, 3 Stuart 201a, 1 Stuart 201b
- amforen: 1 met drielobbig oor, 1 Gauloise 4, 1 Dressel 20
- handgevormd: 1 vroeg-Romeinse vorm (fig. 18)

De tweede grootste vondstcategorie is het metaal. Het betreft vooral ijzeren spijkers en slakken, maar er kwamen ook twee munten uit koperlegering aan het licht, beide uit spoor 1:

1) vondstnummer 09-GROB-4:

Hadrianus 117-138
as
Rome

2) vondstnummer 09-GROB-5 (fig. 19):

Hadrianus 117-138
sestertius
Rome (134-138 na Chr.)
v/ gedrapeerde buste naar rechts
k/ pietas tussen altaar en ooievaar, 5-c
ref.: Mattingly 1936, 473 (nr. 1534)

Een derde belangrijke materiaalgroep vormen de maalsteenfragmenten.

Interpretatie:

De archeologische sporen uit de Wijngaardstraat vertegenwoordigen minstens drie fasen: de bronstijd, de vroeg-Romeinse tijd en de midden-Romeinse tijd.

Van de oudste fase resteren twee greppels. Beide liggen slechts gedeeltelijk in de bouwput en worden oversneden door de sporen 2 en 3. De meest opvallende is een grote kringgreppel (spoor 6, fig. 14). Deze bevatte geen vondstmateriaal, maar kan op basis van de sterk uitgeloopte vulling en grote diameter (naar schatting 20m) geïnterpreteerd worden als het restant van een grafmonument uit de bronstijd. De opvulling ervan is in twee fasen gebeurd. Een smaller greppeltje (spoor 5, fig. 13) maakt mogelijk ook deel uit van dit monument.

Uit de vroeg-Romeinse tijd dateert een crematiegraf (spoor 7, fig. 15) dat de kringgreppel oversnijdt. Het graf bestond uit een kuil met een zeer houtskoolrijke vulling. De relatief kleine hoeveelheid verbrand bot die erin aanwezig was, bleek zowel van menselijke als van dierlijke oorsprong te zijn (zie p. 22). De menselijke resten zijn waarschijnlijk afkomstig van een volwassen man, het dierlijk materiaal van een middelgroot zoogdier, mogelijk een varken. De datering in de vroeg-Romeinse tijd is gebaseerd op de handgevormde aardewerken kom (fig. 18) die in de grafkuil aanwezig was. De onversierde vorm heeft een lichtoranje baksel, gemagerd met schervengruis, en een bewust aangebracht gat van 3cm diameter in de bodem. Hij bevatte geen botresten en krijgt om die reden een interpretatie als bijgave en niet als grafurn. Sterk gelijkende types handgevormd aardewerk, telkens uit vroeg-Romeinse context, kwamen aan het licht in het grafveld van Poppel (Rica Annaert, pers. comm.), op de Alfsberg te Kontich (Annaert 1993, 67-80) en in de vicus van Tienen (Thomas 1983, 232). In het gebied tussen Leie en Schelde komen dergelijke vormen nog voor tot de 3de eeuw (Vermeulen 1992, 108).

Alle overige sporen worden voorlopig in de derde fase geplaatst, op basis van het vondstmateriaal de midden-Romeinse tijd. Ook al dateren de munten uit de eerste helft van de 2de eeuw na Christus, toch suggereren de geïdentificeerde aardewerktypes dat de opvulling van de sporen eerder in het laatste kwart van de 2de eeuw of 1ste helft van de 3de eeuw na Christus gebeurde.

Aanbevelingen:

Ook al ligt het onderzochte terrein aan de rand van de Romeinse vicus van Grobbendonk, de dichtheid aan archeologische resten is er nog groot. Verschillende sporen liggen deels buiten de bouwput, dus het is sterk aan te raden om van de volledige verkaveling een archeologisch aandachtsgebied te maken en een archeologische opvolging van eventuele graafwerkzaamheden te verzekeren. De tuin van lot 3 en de volledige loten 1 en 2 zijn nog niet onderzocht. Bovendien gebeurde de opgraving in de bouwput op lot 3 onvolledig. Mocht de woning ooit gesloopt worden, dan blijft ook hier archeologisch onderzoek aan te bevelen.

IV. Bibliografie

ANNAERT R. 1993: Een Viereckschanze op de Alfsberg te Kontich (prov. Antwerpen): meer dan een cultusplaats, *Archeologie in Vlaanderen* 3, 53-125.

DE BOE G. 1977 : De Romeinse vicus op de Steenberg te Grobbendonk, *Archaeologia Belgica* 197, 1-55.

DE BOE G. 1978: Aanvullend onderzoek in de Romeinse vicus te Grobbendonk, *Archaeologia Belgica* 206 / *Conspectus MCMLXXVII*, 55-59.

DE BOE G. 1986: Het ontstaan en de ontwikkeling van de Romeinse «vicus» te Grobbendonk, *Acta Archaeologica Lovaniensia* 25, 101-118.

DE MAEYER G. 1966: Gallo-Romeinse bewoningssporen te Grobbendonk, *Archeogro I*, 1-47.

MATTINGLY H. 1936: *Coins of the Roman Empire in the British Museum. Vol. III: Nerva to Hadrian*, London.

THOEN H. 1968: De terra sigillata van Grobbendonk, *Hades* 19, 1-55.

THOMAS S. (red.) 1983: *Vicus Tienen. Eerste resultaten van een systematisch onderzoek naar een Romeins verleden, Tienen.*

VERMEULEN F. 1992: *Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventarisatie en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek, Archeologische Inventaris Vlaanderen. Buitengewone reeks 1, Gent.*

V. Trefwoorden

archeologisch onderzoek - controle van werken

metaaltijden - bronstijd - begraving - één structuur - grafheuvel

Romeinse tijd - vroeg-Romeinse tijd - begraving - crematie - één structuur - vlakgraf

Romeinse tijd - midden-Romeinse tijd - onbepaald

VI. Figuren

Fig. 1 Kadastrale kaart met aanduiding van de bouwput in het rood.

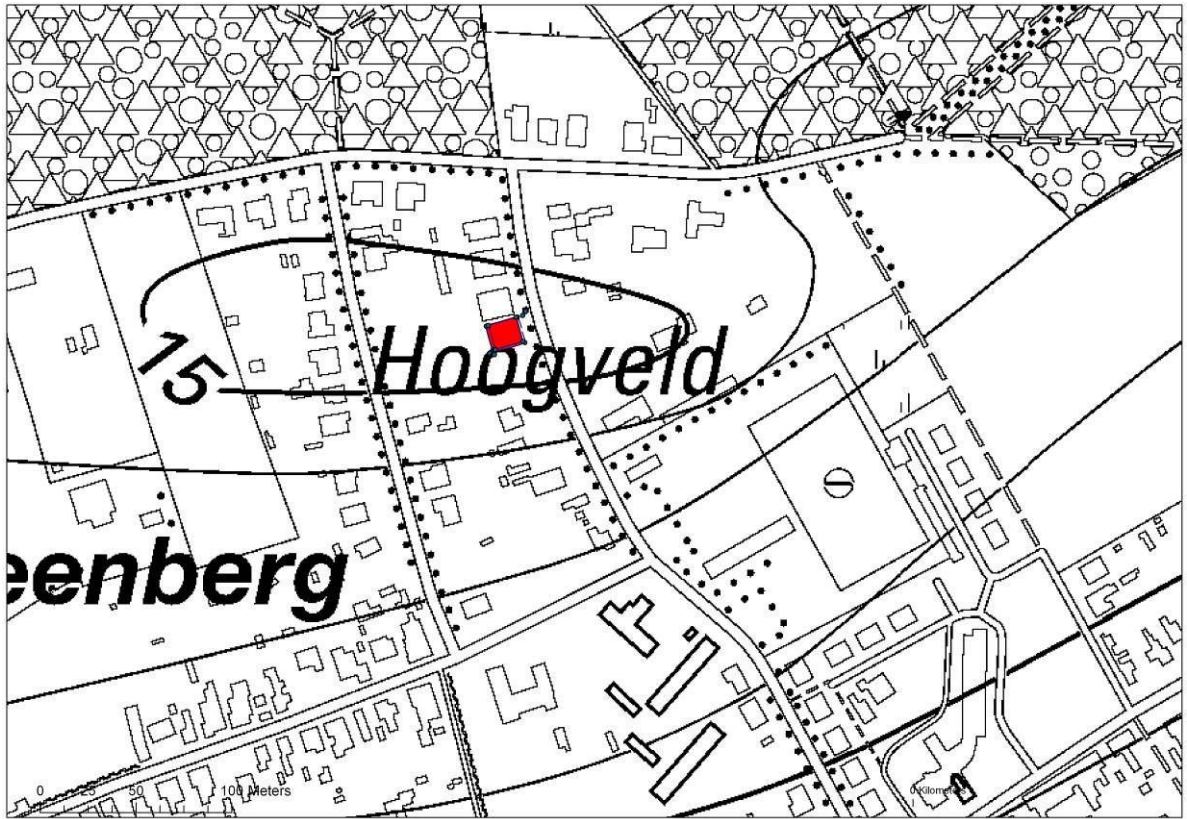

Fig. 2 Topografische kaart met aanduiding van de bouwput in het rood.

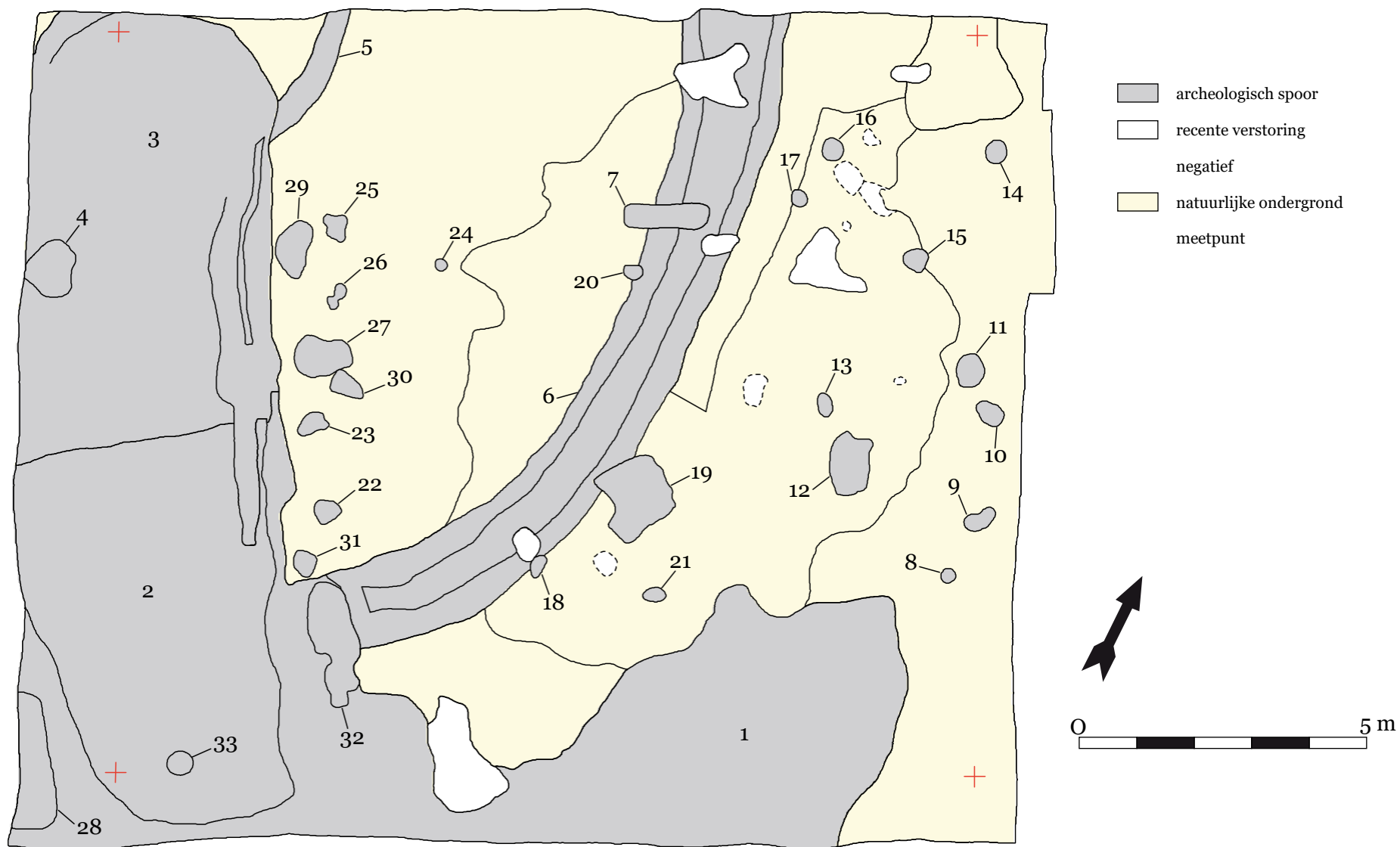
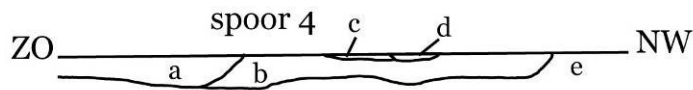
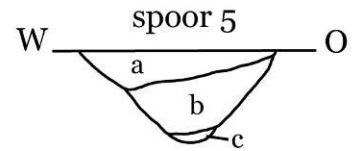

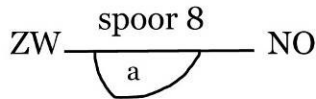
Fig. 3 Overzicht van de aangetroffen sporen.

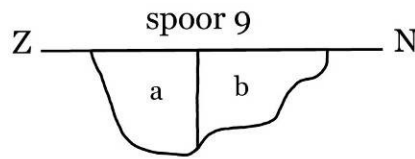
- a: homogeen, grijsbruin (= spoor 2)
- b: heterogeen, bruin + verbrande leem + houtskool
- c: oranje verbrand zand
- d: verbrande leem
- e: heterogeen, grijs + bruin (= spoor 3)

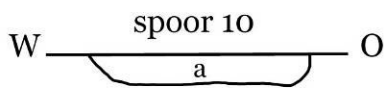
- a: homogeen, licht grijsbruin
- b: heterogeen, lichtgrijs + ijzeroer
- c: grijs

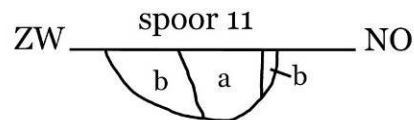
- a: homogeen, grijsbruin

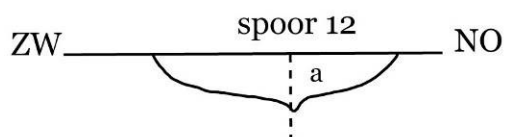
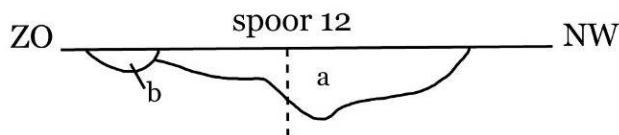
- a: homogeen, bruin
- b: heterogeen, geel + grijs

- a: homogeen, grijsbruin

- a: homogeen, grijsbruin
- b: heterogeen, geel + grijs

- a: homogeen, donkergrijs
- b: heterogeen, grijsbruin + houtskool

Fig. 4 De coupes. Schaal 1:20.

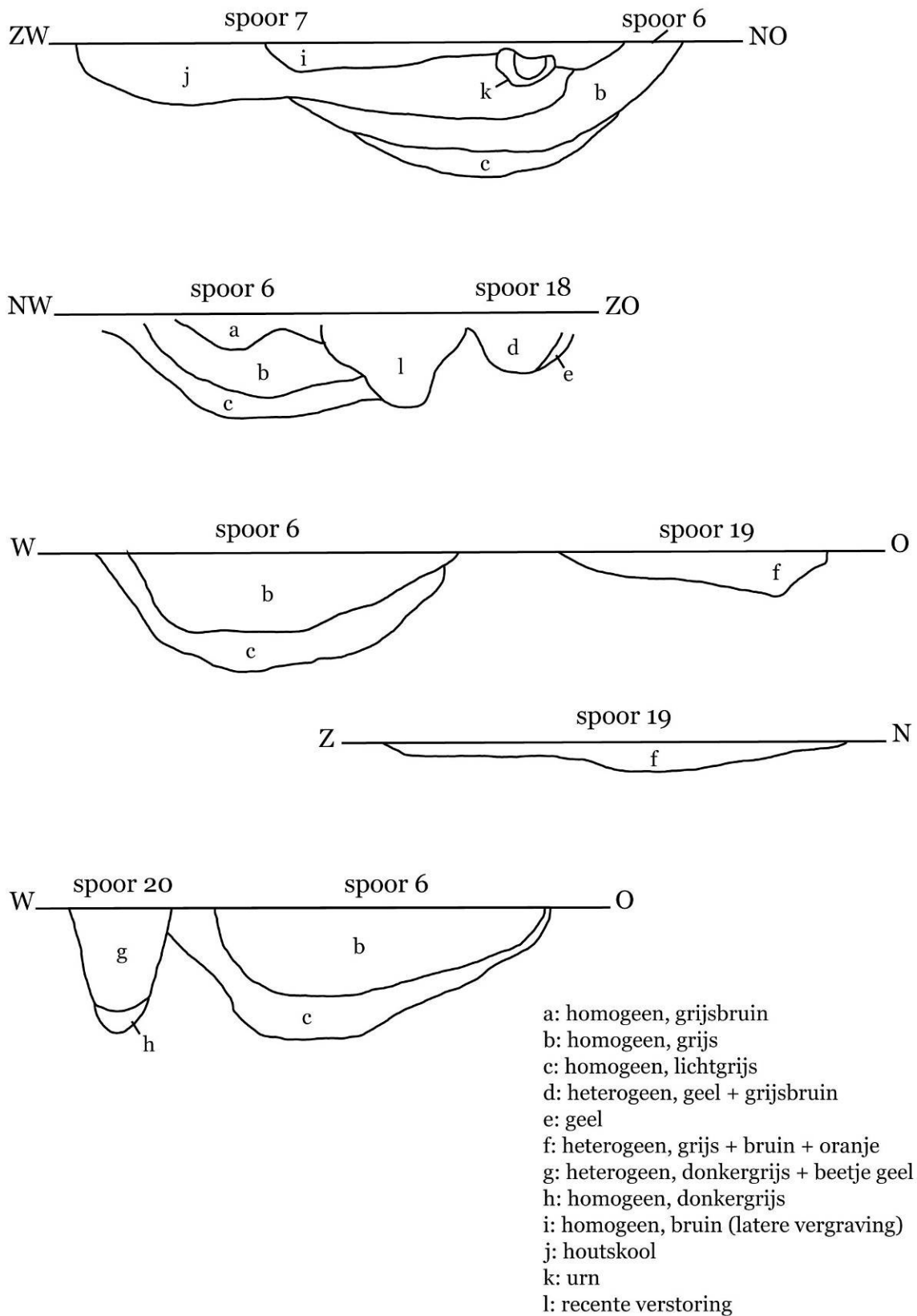

Fig. 5 De coupes. Schaal 1:20.

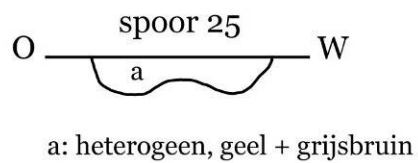
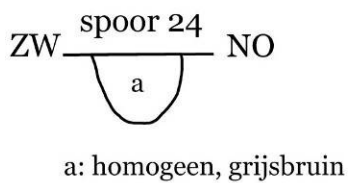
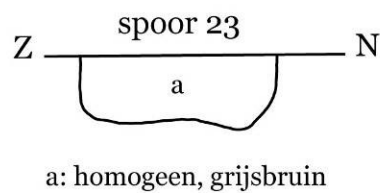
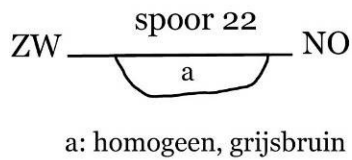
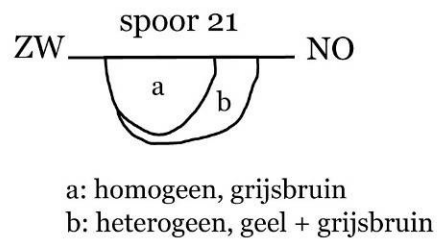
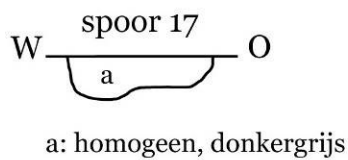
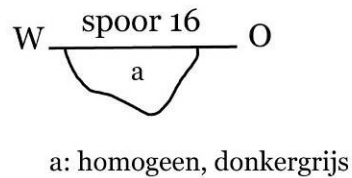
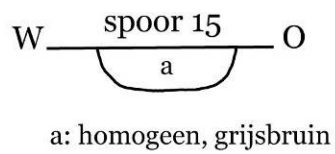
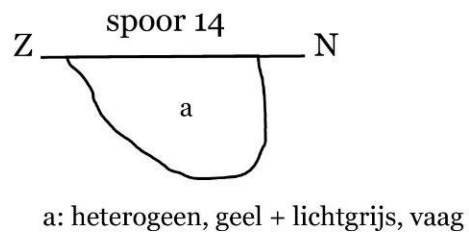
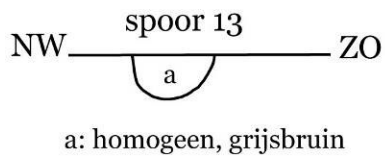
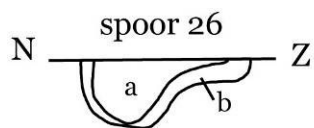
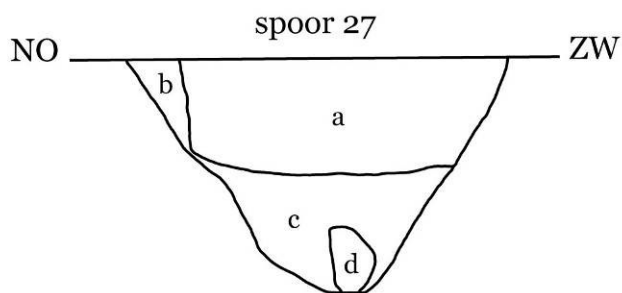

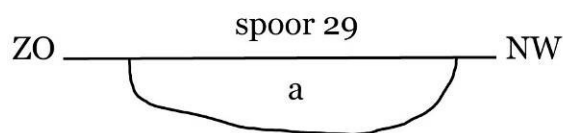
Fig. 6 De coupes. Schaal 1:20.

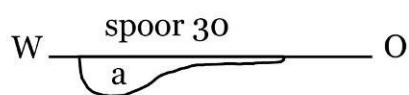
a: homogeen, grijsbruin
 b: heterogeen, geel + grijsbruin

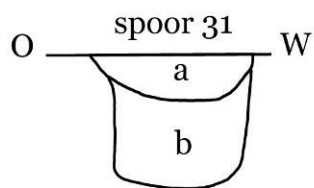
a: heterogeen, grijs + ijzeroer
 b: homogeen, donkergrijs
 c: homogeen, grijs
 d: dakpan

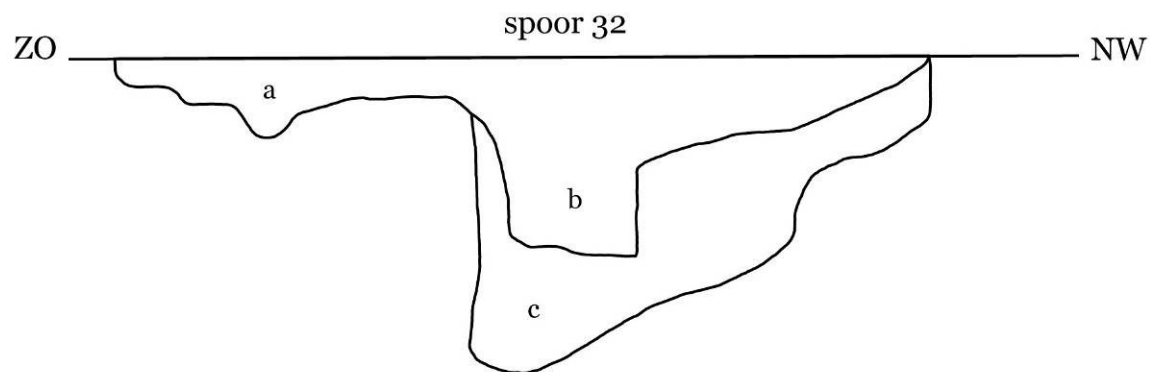
a: heterogeen, geel + grijsbruin

a: heterogeen, geel + grijsbruin

a: homogeen, roestbruin
 b: heterogeen, geel + grijs

a: heterogeen, donkerbruin + grijs
 b: homogeen, donkerbruin
 c: heterogeen, donkergrijs + grijs

Fig. 7 De coupes. Schaal 1:20.

Fig. 8 Overzichtsfoto van de bouwput. Foto in noordoostelijke richting.

Fig. 9 Overzichtsfoto van de bouwput. Foto in zuidwestelijke richting.

Fig. 10 Overzichtsfoto van de sporen 2 en 3. Foto in noordwestelijke richting.

Fig. 11 Overzichtsfoto van de sporen 2 en 3. Foto in zuidoostelijke richting.

Fig. 12 Spoor 4 en het zuidwestelijk profiel.

Fig. 13 De smalle greppel (spoor 5).

Fig. 14 De kringgreppel (spoor 6).

Fig. 15 Het crematiegraf (spoor 7).

Fig. 16 Spoor 27.

Fig. 17 Ostrakon uit terra sigillata. Verbrand fragment van Curle 21. Foto door Hans Denis.

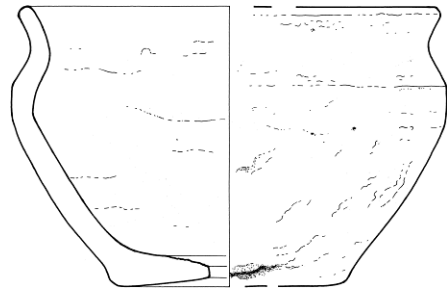

Fig. 18 Handgevormde aardewerken kom uit de vroeg-Romeinse tijd. Schaal 1:3.
Foto door Hans Denis. Tekening door Marc Van Meenen.

Fig. 19 Sestertius uit het einde van de regeerperiode van Hadrianus, geslagen in Rome in de periode 134-138 na Christus. Foto door Hans Denis.

VII. Tabellen

spoornummer	interpretatie	kleur	diepte (cm)	datering	vondsten	monster	opmerkingen
1	?	donkerroestbruin	min. 70	Romeins	x	-	niet gecoupeerd, want dieper dan bouwput
2	?	donkerbruin	min. 70	Romeins	x	-	niet gecoupeerd, want dieper dan bouwput
3	?	grijs	min. 70	Romeins	x	-	niet gecoupeerd, want dieper dan bouwput
4	haard?	bruin met verbrande leem en houtskool	8	Romeins	x	x	-
5	greppel	lichtgrijsbruin	24	bronstijd?	-	-	-
6	kringgreppel	grijs	44	bronstijd	-	-	-
7	crematiegraf	zwart, houtskool	26	Romeins	x	x	-
8	paalkuil	grijsbruin	12	?	-	-	-
9	paalkuil	bruine kern, geelgrijze insteek	28	Romeins	x	-	-
10	(paal)kuil	grijsbruin	8	?	-	-	-
11	paalkuil	grijsbruine kern, geelgrijze insteek	18	Romeins	x	-	-
12	kuil	donkergrijs	18	Romeins	x	-	-
13	paalkuil	grijsbruin	12	?	-	-	-
14	paalkuil	geellichtgrijs	32	Romeins	x	-	-
15	paalkuil	grijsbruin	12	?	-	-	-
16	paalkuil	donkergrijs	18	?	-	-	-
17	paalkuil	donkergrijs	12	?	-	-	-
18	paalkuil	geelgrijsbruine kern, gele insteek	20	?	-	-	-
19	kuil	grijs bruin oranje	14	Romeins	x	-	-
20	paalkuil	donkergrijs	40	Romeins	x	-	-
21	paalkuil	grijsbruine kern, geelgrijsbruine insteek	22	Romeins	x	-	-
22	paalkuil	grijsbruin	10	?	-	-	-
23	paalkuil	grijsbruin	20	Romeins	x	-	-
24	paalkuil	grijsbruin	18	?	-	-	-
25	paalkuilen (2)	geelgrijsbruin	10	?	-	-	-
26	paalkuil	grijsbruine kern, geelgrijsbruine insteek	18	?	-	-	-
27	(paal)kuil	grijs	62	Romeins	x	-	-
28	?	zwart met gele vlekken	?	Romeins	x	-	niet gecoupeerd
29	(paal)kuil	geelgrijsbruin	20	Romeins	x	-	-
30	paalkuil	geelgrijsbruin	10	Romeins	x	-	-
31	paalkuil	geelgrijs	35	Romeins	x	-	-
32	paalkuil	donkerbruine kern, (donker)grijze insteek	82	Romeins	x	-	-
33	?	donkerbruin	?	Romeins	x	-	maakt deel uit van spoor 2

Tabel 1 Sporenlijst.

vondstnummer	spoonnummer	aardewerk										metaal			natuursteen		glas	monster	TOTAAL				
		terra sigillata	terra rubra	terra nigra	geverfd	gladwandig	ruwwandig	mortarium	dolium	amfoor	handgevormd	tegula	imbrex	koper	ijzer	slak	maalsteen	vuursteen		houtskool			
09-GROB-01	-	-	-	-	-	1	15	-	-	-	-	12	2	11	-	-	1	1	-	-	-	-	43
09-GROB-02	2, 3, 4	-	1	-	1	8	14	-	-	-	3	3	2	-	-	3	-	-	-	-	-	-	35
09-GROB-03	-	1	-	-	1	9	20	-	1	-	3	-	-	2	-	3	2	-	-	-	-	-	42
09-GROB-04	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-05	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-06	11	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-07	12	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
09-GROB-08	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-12	20	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4
09-GROB-13	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
09-GROB-14	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-15	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
09-GROB-16	28	4	-	-	6	-	35	-	-	2	5	1	2	-	2	2	1	-	-	-	-	-	62
09-GROB-17	2	19	5	-	9	66	95	2	16	2	15	31	13	29	-	47	18	12	1	-	-	-	380
09-GROB-18	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-19	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-20	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
09-GROB-21	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
09-GROB-22	1	1	1	2	2	10	51	1	-	1	8	29	1	7	-	8	20	13	-	-	1	-	156
09-GROB-23	2, 3	-	-	-	3	6	7	2	-	1	7	2	-	3	-	6	-	-	-	-	-	-	37
09-GROB-24	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-25	21	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-26	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-27	30	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
09-GROB-28	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
09-GROB-29	33	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
09-GROB-30	32b	-	1	-	-	2	4	-	-	-	-	2	2	1	-	14	-	-	1	-	-	-	27
09-GROB-31	32a	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
09-GROB-32	31	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	5
09-GROB-33	32c	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	-	1	-	-	-	10
TOTAAL		26	9	2	24	103	250	5	19	6	41	92	24	61	2	73	67	27	1	2	1	1	836

Tabel 2 Vondstenlijst. Aantal fragmenten per vondstnummer en per materiaalcategorie.

VIII. Analyse verbrand bot uit spoor 7 (Marit Vandenbruaene)

Grobbendonk:

pot geen bot, vulling met veel houtskool en brandresten met verbrand dierlijk bot

Technische beschrijving

- totaal van 411 gram verbrand bot (incl. 8 gr dierlijk)
- 3 lagen per 10cm gezeefd, vnl schedel (dierlijk bot?) in bovenste laag, grootste fragmenten schacht (DF) in de middelste laag,
- goede verbranding: oudwitte kleur stadium 5, verwijst naar temperaturen > 850°C
- kleine fragmentatie 1-3cm (109 gram), veel residu < 1cm (302 gram)
- krimpings met typisch een weinig ellipsvormig craquelé op schacht dijbeen/femur, verwijst naar vers bot en spiergebruik
- grootste fragment: schacht lang been / femur : 61 mm
- maximale schachtdikte / femur : 6 mm

Biologische beschrijving

- wschlijk mannelijk, robust en uitgesproken musculatuur
- leeftijdsklasse Adult (24 - 39 jaar), epifysen volgroeid en afwezigheid van slijtages
- gewrichtsaandoeningen / artroses ontbreken
- tanden ontbreken

Archeozoologische beschrijving

- verbrand dierenbot zoals schedel in de bovenste laag en schacht in de tweedelaag, mogelijk varken?

LITERATUUR

Mc.Kinley J. 2000: The analysis of cremated bone. In: Cox M. & Mays S., Human Osteology in Archaeology and Forensic Science, London, 403-421.